

Iskri se beseda (izbrani zapisi Toneta Škarje)

Avtorja: Žarko Rovšček, Tone Škarja

Trenutki slovesa ob zaključku bogate življenjske poti Toneta Škarje, tako kot njegovo življenje in delo, se počasi in nezadržno pretakajo v naše spomine, v zgodovino. Ob branju njegove literarne zapuščine nas ponovno bogatijo nova spoznanja o njem, o dobi, ki jo je preživel, o vsem, do česar se je v svojem plodnem življenju dokopal. Večino svojih dejanj, razmišljanj, pogledov in vizij je tako vestno beležil, da se od nas nikoli ne more povsem posloviti, saj njegovo besedno izročilo mimo vseh življenjskih zakonov ostaja med nami, nas spodbuja in nam ob prebiranju še vedno lepša vsakdan. Bil je človek, ki vsega, kar je dajal »nekoristnemu svetu« in kar je ta dajal njemu, ni jemal le zase, ampak je vse to delil tudi z drugimi.

Če je knjiga Toneta Škarje »Po svoji sledi« avtobiografski prikaz njegovega življenja in obenem tudi dokumentiran pregled zgodovine alpinizma njegovega časa, so pričujoča izbrana dela poleg številnih knjižnih del njegov literarni odsev. Tako kot vsakemu drugemu avtorju je bilo tudi Tonetu Škarji pisanje priložnost, ob kateri je izpovedoval osebni pogled na svet okoli sebe in izražal svoje vrednostne ocene. Te so vsaj za področje alpinizma in himalajizma, zaradi bogatih življenjskih izkušenj pa tudi na splošno, vredne ne le upoštevanja, nemalokrat tudi občudovanja. Njegova literarna zapuščina nam daje ponovno priložnost, da sežemo v globino njegovih življenjskih modrosti, razmišljanja in njegovih iskrivih odzivov na dogajanja okrog sebe. Pouči pa nas tudi o tem, da alpinizma ne preveva zgolj romantika. Velikokrat je v ozadju blestečih dosežkov v domačih in tujih gorah tudi trd spopad osebnosti, soočenje različnih mnenj in pogledov na njegov razvoj, kar se kaže predvsem pri prizadevanju za ustrezen delež iz - vsaj po mnenju alpinistov - vselej preskromnih državnih in sponzorskih sredstev.

Naj se tudi po Tonetovem odhodu še naprej neti njegov pronicljivi duh, naj se iskri njegova beseda!

»Vsak se pač trudi na Zemlji zapustiti vsaj črtico ali prasko, ki ga bo preživela. To je najbolj normalno gibalo vse človeške zgodovine. Na videz večno kroženje, v resnici pa dvig po spirali. V alpinizmu ni nič drugače.« (Tone Škarja)

Slika zgoraj (naslovnica knjige Iskri se beseda): foto arhiv Toneta Škarje (dalje ATŠ)

Ideja in zasnova knjige

»Ideja o Škarjevih izbranih delih se je porodila kot odgovor na pobudo urednika Planinske založbe Vladimirja Habjana v začetku leta 2018. Zbiral je morebitne predloge za nove knjižne izdaje, češ da je med pomembnimi slovenskimi planinci ali alpinisti gotovo še dovolj takih, ki bi imeli kaj povedati, ali so že kaj objavili. Sledil sem trenutni miselni iskri, da je Tone Škarja svoje življenjske izkušnje, občutja in spoznanja v zapisani besedi bogato in nesebično razsejal med nas. To dokazuje obsežen seznam njegovih zapisov, objavljenih člankov in knjig. Vse to je predstavljalo izziv, da se uredi pregled in izbor del v knjižni obliki. Ideja je bila torej na mizi, urednik Planinske založbe in Odbor za založništvo (OZI) PZS pa jo je podprl. Čeprav se v začetku nisem videl v vlogi urednika, mi je Odbor za založništvo in informiranje PZS zaupal uresničitev te naloge. Tone Škarja se je pobude zelo razveselil, saj bi predstavljala zaokrožitev njegovega bogatega pisnega opusa. Žal se je - kljub temu, da je obljubil vso pomoč in sodelovanje, njegova življenjska nit leta 2020 prezgodaj pretrgala.

Osnovo za delo je predstavljala seznam Škarjevih objav, ki ga je pred leti uredil neutrudni France Malešič in sem ga še dopolnil. V veliko pomoč so mi bile kopije člankov, ki jih je zbrala Uršula Debevec. Vse to je precej olajšalo naporno iskanje, ki običajno spremlja tovrstno delo. Dodal sem tudi znane objave v tujem tisku. Končni seznam obsega skupaj 304 članke. V času od 26. marca 2004 do 2. aprila 2020 je objavljenih 372 Škarjevih odzivov ali komentarjev na spletnem portalu gore-ljudje.net.

Knjiga je zasnovana tako, da predstavlja približno polovico njenega obsega uredniški komentar, v katerem je za proučevalce Škarjevega opusa zapisana najmanj točna navedba naslova in vira,

večinoma pa tudi krajša razprava o vsebini posameznega članka. Druga polovica knjige obsega izbor 42 člankov, objavljenih v slovenskem tisku. Največ, kar tretjina, jih je iz Planinskega vestnika, v katerem je Škarja kot pisec začel in še tik pred svojim slovesom tudi zaključil svojo literarno pot. Ostali dve tretjini pripadata člankom iz časopisa Delo, Alpinističnih razgledov, revije Grif, Obvestil PZS idr. Izbor je zaključen z miselnimi drobci iz Škarjevih intervjujev. Med članki srečamo polemične zapise o vprašanih planinske organizacije, varovanja narave, alpinizma in organizacije himalajskih odprav, to je s področij, s katerimi se je največ ukvarjal. Vmes so tudi potopisni prispevki, eseji, kolumne, uvodniki, nagovori itd. Tako, njemu lastno pronicljivo pisanje, z iskrivimi mislimi je botrovalo tudi naslovu knjige: Iskrí se beseda. Če bi v izbor uvrstil še odlomke iz Škarjevih, širše dostopnih knjižnih del, ki bi to knjigo literarno dodatno obogatila, bi močno prekoračil s strani založbe predviden obseg. Zato sem se temu, sicer nerad, že na začetku odrekel.

Ob uredniku Planinske Založbe, Vladimirju Habjanu, ki je bedel nad projektom po uradni dolžnosti je strokovni pregled besedila opravil France Malešič. Metod Škarja pa je prevzel nalogo širšega izbora fotografij iz bogatega očetovega arhiva. Njihov končni izbor naj bi knjigo izbranih zapisov popestril in ozaljšal. Tone Škarja namreč svoje misli in doživetja ni posredoval le preko izborne besede, ampak tudi preko fotografije. Fotografske podobe v tej knjigi dopolnjujejo tudi številni Škarjevi sopotniki, ki so preko njih naklonjeno sprejeli vabilo k sodelovanju. Poleg običajnega podatka, umestitve v kraj in čas nastanka, sem fotografije opremil tudi z značilnimi Škarjevimi citati, ki na svoj način osvetljujejo njegovo misel, obujajo spomin in ponazarjajo posamezne mejnike njegovega življenja.

Na koncu je kot sestavni del podrobno imensko kazalo oseb, zemljepisnih imen, vrhov in odprav ter besed in pojmov. Namenjeno je najbolj neutrudnim, raziskovalno razpoloženim bralcem, ki jim bo s tem olajšano iskanje posameznih pojmov.

»Z gorami, rekami, gibanjem zračnih gmot, ledovjem, gozdovi in še najbolj z ljudmi je Himalaja mogočna podoba stvarstva. Dotakne se te, ko najmanj pričakuješ. Nepripravljenega te spravi na kolena, iztrga ti dušo in jo dvigne v neslutene višine, v istem hipu ti pokaže tvojo lastno moč in ničevost, veličino in nepomembnost, tvojo minljivost na uri večnosti.« ATŠ

O avtorjih

Žarko Rovšček, foto: Neva Blazetič

Žarko Rovšček (roj. 1951 na Mostu na Soči), doktor veterinarske medicine v pokoju, planinski navdušenec od otroških let dalje, zaokrožuje pol stoletja odbornišтва v PD Tolmin.

Sledi njegovih prvih prispevkov v Planinskem vestniku sežejo v leto 1974. Kot publicist, vnet raziskovalec primorske polpreteklosti in planinske zgodovine, je poleg objav številnih člankov iz teh dveh področij leta 1996 uredil zbornik Stoletje planinstva na Tolminskem z bogato kroniko PD Tolmin.

Bil je glavni urednik zbornika Zorko Jelinčič - nad prezrtjem in mitom (PZS, PD Tolmin 2000). S knjigama Pod rdečim svinčnikom - pisma Zorka Jelinčiča iz ječe (ZTT 2005) in Živim v besedi – Zbrana dela Zorka Jelinčiča (ZTT 2011) je zaokrožil vedenje o enem najbolj izpostavljenih primorskih rodoljubov, tigrovcu, publicistu in gorniku Zorku Jelinčiču.

Uredil je tudi knjižni deli dr. Jožeta Andlovica Skozi sotesko druge svetovne vojne (PD, GRS Tolmin 2008) in Kadar boš na rajžo šel - Dnevnik himalajskega zdravnika (PD, GRS Tolmin 2018) in zanju napisal obsežno spremno besedo.

Od leta 2000 dalje je glavni urednik glasila PD Tolmin Krpelj (doslej 29 števil). Članke iz tolminske polpreteklosti, predvsem iz zgodovine planinstva in GRS objavlja tudi v Tolminskem zborniku (1997, 2010, 2020). V jubilejnih zbornikih ob 60- in 70-letnici Postaje GRS Tolmin je prispeval kroniko njenega delovanja od ustanovitve do današnjih dni.

Foto: Neva Blazetič

Tone Škarja, foto: Vladimir Habjan

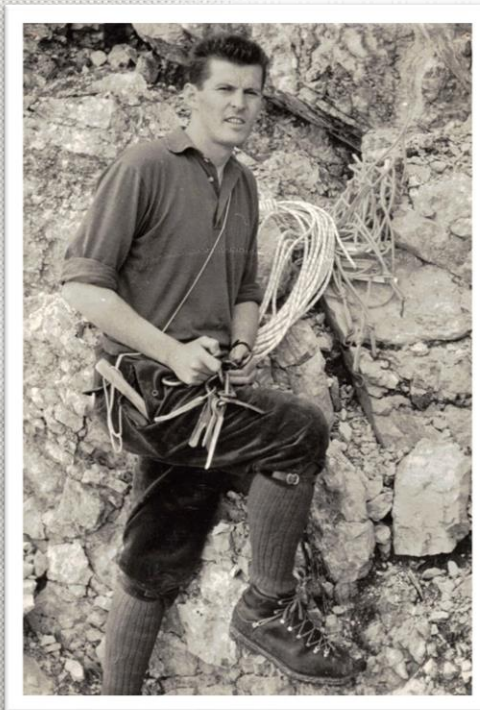
Tone Škarja (15. januar 1937–11. maj 2020)

»Kdor se v Sloveniji, pa ne samo v Sloveniji, ampak skoraj po vsem svetu, zanima za alpinizem, ne more mimo Toneta Škarje,« je zapisal Bojan Pollak v članku ob Škarjevi 75-letnici.¹ Njegova biografija je kot brazda, ki jo je na poti skozi življenje izoral, vselej bogata in široka, ne glede na to, ali jo skušamo preleteti na kratko, samo s skopim naštevanjem važnejših točk ali poglobljeno in s pomembnejšimi poudarki. Rojen v Mengšu, po poklicu elektrotehnik, je bil ves čas do upokojitve leta 1995 zaposlen v Elektro Ljubljana. Leta 1956

se je včlanil v AO Kamnik in se udeležil plezalnega tabora Komisije za alpinizem PZS v Krnici. Že kmalu je svoje prve plezalske ture, v začetku predvsem v domačih Kamniško-Savinjskih Alpah, delil s Pavletom Šimencem in Metododom Humarjem, s katerima je tudi kasneje največ plezal.

Sledila so leta številnih prvenstvenih vzponov, ki so pomenili mejnik takratnega časa in po katerih se mladi še danes zgledujejo. Opravil je skupno okrog 1000 vzponov, od tega 34 prvenstvenih in zimskih ponovitev, ter prve velike ledne in kombinirane slovenske alpske vzpone.

¹ Pollak, B.: Tone Škarja – 75 uspešnih let. *Kamniški občan*, 9. 2. 2012.

...C, TONE ŠKARJA

»In zakaj moramo vedno znova po ta spoznanja? Zakaj se ne usidrajo v človeku enkrat za vselej? Kot da so odgovori zakopani v zakladnici himalajskih snegov, pa jim jih skušamo iztrgati, čeprav nedosegljive.« Podoba iz prvega desetletja Tonetovega alpinizma. Arhiv Bojana Pollaka

Med najpomembnejšimi vzponi Toneta Škarje so naslednji: Zajeda in Direktna vstopna varianta v severozahodnem razu Kalške gore, zimski vzpon v Kalškem grebenu, Kamniška smer v Koglu, Direktna smer čez Ploščo in Desni steber v severni steni Skute, Direktna v Štruci, smeri Šimenc-Škarja, Saše Kamenjeva in Trikot v Dolgem hrbtu. V zahodni steni Brane je preplezal Beli steber, Bosovo grapo (1. zimski vzpon) in Orion (prvenstveni zimski vzpon), v vzhodni steni pa Centralno smer (prvi zimski vzpon, delno prvenstvena). V severni steni Planjave smer Drogenik-Tschada (1. zimski ponovitev) in Drogenikovo smer (1. zimski vzpon), v jugovzhodni steni smer Humar-Škarja. V južnem grebenu Ojstrice je bil uspešen v Zajedi na Ramo, v njeni vzhodni steni pa je Tschadovo smer preplezal sam (zimski). V Zadnjem Prisojniku je skupaj z Belakom opravil 1. zimsko ponovitev Direktne (Kočvarjeve) smeri. Bogata je tudi njegova bera lednih in kombiniranih vzponov v Alpah, kjer je s sodobniki oral ledino prvih ponovitev najtežjih takratnih smeri v masivih francoskih in drugih Alp; npr. v Mont Blancu Grands Charmoz, Aiguille Verte, Aiguille du Midi, Les Droites, Les Courtes, Aiguille du Chardonnet, Mont Blanc du Cheillon; v Monte Rosi Nordend; drugod Sattelhorn, Weisshorn, Breitlauhorn – Tyfelsgrat, Lonzahorner in Pic sans Nom ter Coup de Sabre.² Ti dosežki so mu odprli pot na odpravo v Kavkaz leta 1964 (zahteven vzpon v smeri Križ Užbe), kasneje pa se je njegova življenjska pot usmerila proti Nepalju in Himalaji, čemur je ob poklicu posvetil večji del svojih življenjskih prizadevanj.

Zato v nekrologu Zoranu Jerinu, ki mu je nekoč podaril svojo knjigo *Himalaja, rad te imam*, ni zaman pripomnil: »Imela sva jo rada in še jo imava.«³ Na odpravi Kangbačen leta 1965 je s Šimencem utrl novo smer proti vrhu, ki jo je z uspešno osvojitvijo glavnega vrha kronala naša naslednja odprava na Kangbačen leta 1974.

V naslednjih letih je Škarja postal najbolj znan kot vodja številnih odprav v Himalajo: Kangbačen (1974, 2007), Everest (1979 in izvidnica leto poprej; spominski tabor 2009), Jalung Kang (1985), Tibet – izvidnica (1986), Šiša Pangma (1989), Kangčendzenga (1991),

² Nagrada za življenjsko delo na področju alpinizma 2013 – obrazložitev. <https://www.pzs.si/novice.php?pid=9100> (25. 2. 2014).

³ Škarja, T.: Zoran Jerin, (1925–2005). *Delo*, 14. 2. 2005.

Anapurna (1992), Sikim (1994), Anapurna (1995), Daulagiri (1998, mednarodna).⁴ Vloga vodje se glede na odgovornosti in potrebne izkušnje upravičeno šteje med najzahtevnejše naloge posameznika na odpravi. Kot Škarjev največji dosežek v tej vlogi poznavalci navajajo jugoslovansko odpravo leta 1979, ki je prvič preplezala zahodni greben Everesta in osvojila vrh.⁵

Bil je načelnik AO (1957–1967) in GRS Kamnik (1968–1978) ter vrsto let načelnik Komisije za odprave v tuja gorstva PZS (1979–2013). Več kot osem let je bil podpredsednik PZS. V krovni planinski organizaciji je sodeloval kot urednik *Obvestil PZS*, član uredništva *Planinskega vestnika* in urednik *Planinskega koledarja*. Pomembna je bila njegova pobuda za slovenski del Nepalskega planinskega muzeja, nad katerim je kasneje prevzel skrbništvo. Leta 1964 je opravil izpit za gorskega vodnika.⁶

Samostojna dela: Stene mojega življenja (Obzorja 1975), Jalung Kang (Borec 1987), Kangčendzenga, gora usode (Didakta 2008), Po svoji sledi (PZS 2011). Zadnje delo s povzemanjem dnevniških zapiskov presega raven običajne avtobiografske monografije in je svojevrsten dokument alpinizma Škarjeve dobe. ATŠ

Škarja je bil zelo plodovit pisec. Napisal je več knjig, predvsem o odpravah in svoji alpinistični poti. V svojih delih realistično opisuje dogajanja in se sooča s krhkostjo človeškega bitja v trenutkih surovih preizkušenj v najvišjih gorah. Njegovo pisanje razkriva natančnega in kritičnega opazovalca, včasih tudi hladnega analitika.

Kljub temu iz njegovih del vedno veje občutek za pustolovščino, odlikuje jih tudi globoka, skoraj filozofska misel o alpinizmu, predvsem pa človečnost. Kot soavtor je sodeloval v naslednjih knjižnih delih: Hoja in plezanje v gorah (PZS 1972, 1974, 1984), Kangbačen (MK 1976), Na vrhu sveta (MK 1979), Na vrhu svijeta (MK, Globus Zagreb 1979), Everest (MK 1981), Stoletje v gorah (PZS 1992), Zgodovina reševanja v gorah nad Kamnikom (PZS 2002), Planinski zbornik, Ob 110-letnici PZS (PZS 2003), Slovenci v Himalaji – Slovenians in Himalaya (PZS 2004 in 2014).

K njegovemu opusu štejejo tudi številni članki in spremna besedila za knjige drugih avtorjev. Največ jih je objavil v *Planinskem vestniku*, v katerega je redno in najdlje dopisoval. V nekem obdobju je objavljial tudi v *Obvestilih PZS*. Kdor brska po njegovih člankih, mora seči tudi v arhiv *Dela*, nekdanje *Tedenske tribune (TT)*, *Slovenca* in *Razgledov*, *Primorskih novic*, *Večera*, *Gorenjskega glasa*, *Idrijskih razgledov* idr. Poznan je po potopisnih člankih z odprav, kolumnah, mnenjih ali opombah na spletnih portalih, po spominskih člankih itd. Pogosto se je pronicljivo in brez dlake na jeziku loteval tudi najbolj zahtevnih in občutljivih tem. Večkrat se je ob različnih priložnostih in jubilejih pojavljial kot dragocen sogovornik v intervjujih.

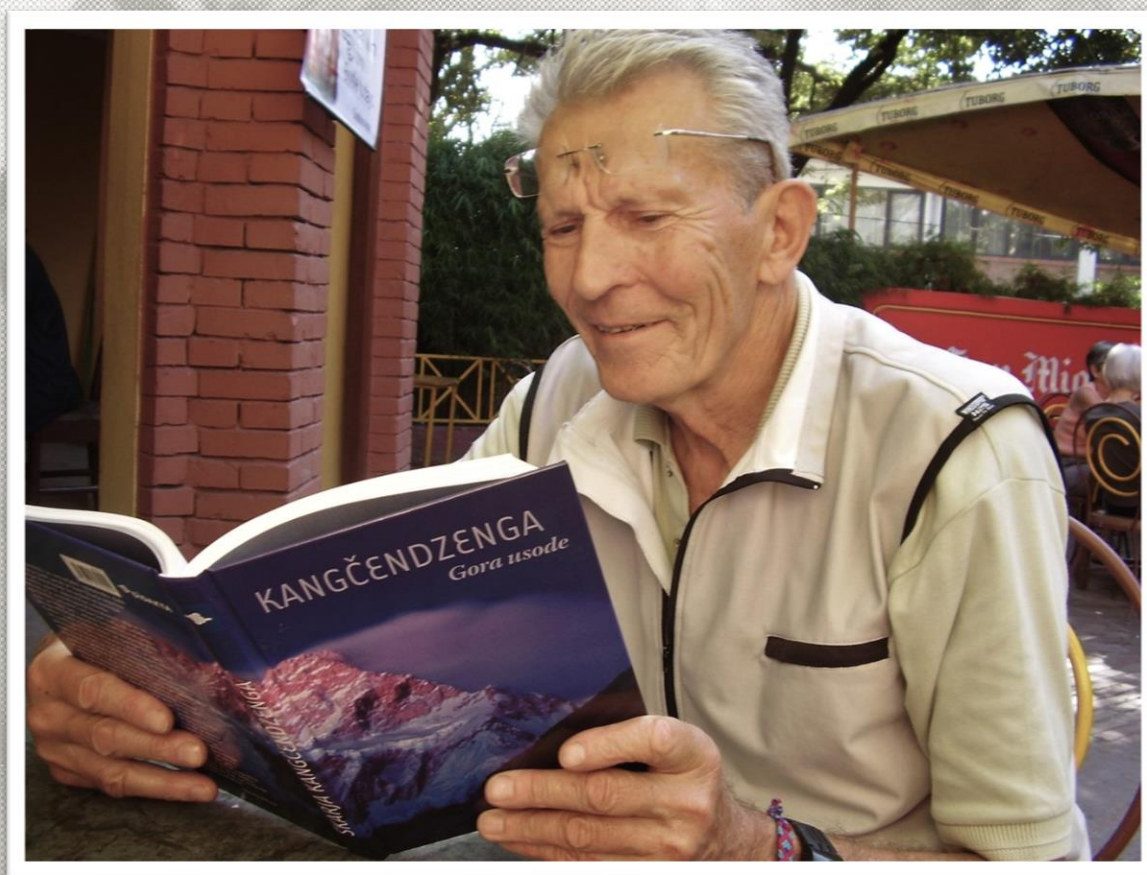
⁴ *Slovenci v Himalaji od 1954 do 2013*. Zbrala Škarja, T. in Šerkezi, M. PZS 2013.

⁵ 359 Opisu dosežka je namenil svojo pozornost tudi Walt Unsworth v knjigi *Everest: The Mountaineering History* (2000).

⁶ Duhovnik, J.: 10 let ZGVS (1993–2003). ZGVS 2003.

V letih vodenja Komisije za odprave v tuja gorstva pri PZS je pomembno prispeval k svetovni prepoznavnosti in sedanjemu položaju slovenskega alpinizma v mednarodni areni. Bil je prejemnik častnih znakov PZS in PSJ, najvišjih priznanj PZS (spominska plaketa, svečana listina in častno članstvo), bil je imenovan za častnega člana GRS. Kot vodja odprave Everest 1979 je istega leta prejel Bloudkovo nagrado, leta 2011 pa tudi Bloudkovo plaketo za življenjsko delo v športu.⁷ Leta 2007 so mu podelili zlato plaketo Občine Kamnik za življenjsko delo v športu in leta 2015 zlato priznanje Občine Mengeš.⁸ Leta 2014 je prejel prvič podeljeno nagrado za življenjsko delo v alpinizmu. Za delo v planinski organizaciji je bil odlikovan s častnim znakom svobode Republike Slovenije (2002).

Ob njegovi 80-letnici ga je Damijan Meško, himalajski zdravnik in njegov večkratni sopotnik skozi Nepal in Himalajo, na kratko označil: »Poln je življenja, vsebine in modrosti.«⁹ Polnost in pestro vsebino življenja izražajo tudi njegove zapisane misli. Zaradi Škarjevega obsežnega opusa bomo v njegovih modrostih lahko še dolga leta po njegovem slovesu iskali navdih in odgovore na številna vprašanja našega življenja. Kje so korenine te modrosti? Prav gotovo v vsestranskih življenjskih izkušnjah na področju alpinizma in tudi drugje. Kdor se je zapletel v pogovor z njim, je v njem mimogrede prepoznal odličnega poznavalca splošne svetovne literature, ne samo alpinistične.

Od rane mladosti je užival v svetu knjig, zato so ga lastna dela, v katerih je z bralci delil svoja nepozabna doživetja in razmišljanja, navdajala s še večjim zadoščanjem. ATŠ

Pripravil Žarko Rovšček

⁷ Tone Škarja prejel Bloudkovo plaketo ... <https://www.pzs.si/novice.php?pid=5498> (11. 2. 2011).

⁸ 362 <https://arhiv.gorenjskiglas.si/article/20150605/C/150609895/najvisje-priznanje-tonetu-skarji> (5. 6. 2015).

⁹ 363 Meško, D.: Barasab (Ob osemdesetletnici Toneta Škarje). *PV* 2017 - 3, str. 32.